

การคิดแบบหมวก 6 ใบ

ผศ.ดร.พรพิมล พงศ์สุวรรณ^[1]

^[1] บริหารการศึกษาคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา

Assistant Professor, Education Administration, Faculty of Administration, Chalemkanchana University, Thailand, Ph.D.

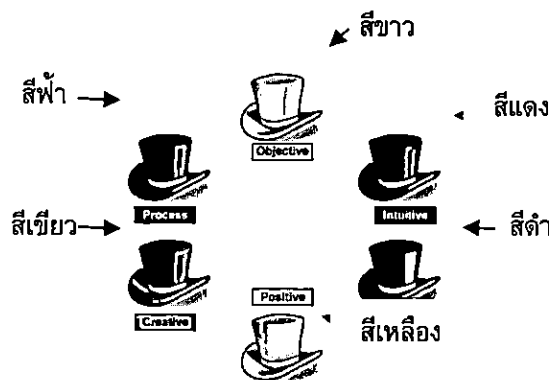
การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของคนเรา ที่อาจทำเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้น องค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งคือการคิดและการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะการคิด แต่ปัญหาคือคิดอย่างไร จึงจะเป็นวิธีการคิดที่ดี มีประสิทธิภาพ ที่ช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยดี สามารถขจัดปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้

สำหรับเทคนิคการคิดที่ปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมกล่าวถึงอย่างแพร่หลายและนำมาฝึกใช้ในการคิดที่ได้ผลดี ช่วยในการตัดสินใจให้มีประสิทธิภาพ คือ การคิดแบบหมวก 6 ใบ (Six Thinking Hats) ซึ่งผู้คิดริเริ่มทฤษฎีการคิดแบบหมวก 6 ใบ คือเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Edward De Bono) ที่ได้

เขียนหนังสือที่ชื่อ "6 Thinking Hats" (Edward De Bono's *Six Thinking Hats*, 2013) ดังจะได้กล่าวถึงหลักการของทฤษฎีนี้ เพื่อทำความเข้าใจว่าเพราะเหตุใด จึงเป็นเทคนิคการคิดที่น่าสนใจและควรนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการฝึกทักษะการคิดและช่วยในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องดังต่อไปนี้

ความหมายของสีหมวกในการคิดแบบหมวก 6 ใบ

การใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบเพื่อช่วยในการตัดสินใจนั้น ให้เริ่มจากการศึกษาแง่คิดของหมวกแต่ละใบที่มีการคิดแตกต่างกัน ของ เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Macur, 2013) ดังนี้

หมวก 6 ใบของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

ที่มา : *Six thinking hats* [Picture], 2013

หมวกสีขาว – การคิดแบบเป็นกลางเกี่ยวกับข้อมูลข้อเท็จจริง ความรู้ ตามที่มีอยู่หรือเกิดขึ้น มีความเป็นกลาง
หมวกสีเขียว – การคิดเชิงสร้างสรรค์ ทางเลือกใหม่ ทางเลือกที่หลากหลาย ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา และแนวคิดใหม่ๆ

หมวกสีเหลือง – การคิดในแง่ดี ที่แสดงถึงค่านิยม ประโยชน์ ข้อดี คิดว่าน่าจะมีผลดีเกิดขึ้นหรือเป็นไปได้
หมวกสีแดง – การคิดด้านอารมณ์ ที่แสดงถึงความรู้สึก การสังหรใจ และสัญชาตญาณ

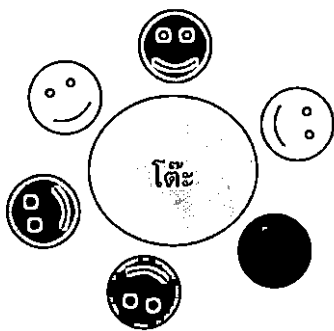
นักเรียนคนที่ 3 (หมวกสีเหลือง) – อาจเสนอแนะเพื่อช่วยเหลือโดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อาจเป็นสมาคมส่งเสริมสตรีและเด็กเข้ามาดูแลให้ความช่วยเหลือแนะนำ จัดให้ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพต่อไป

นักเรียนคนที่ 4 (หมวกสีแดง) – อภิปรายในลักษณะใช้อารมณ์ความรู้สึก เช่น ถ้าขโมยของเขาก็ควรได้รับการลงโทษ ให้ดำเนินการทางกฎหมาย เพราะโกรธแทนเจ้าของห้าง

นักเรียนคนที่ 5 (หมวกสีดำ) – อภิปรายว่า ถ้าช่วยเหลือผู้หญิงคนนี้แล้วอาจทำให้ได้ใจเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ผิดแล้วก็ไม่ลงโทษ อาจทำให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะเดียวกันนี้ซ้ำอีกในสังคม กลายเป็นว่าคนทำผิดก็ไม่ผิด แต่คนทำดีมีอาชีพสุจริตกลับได้รับผลเสียจากการกระทำของคนผิดแทน เป็นต้น

นักเรียนคนที่ 6 (หมวกสีน้ำเงิน) – อภิปรายว่า ประเด็นหรือแนวคิดที่หลายคนกล่าวมาเป็นอย่างไร มีอะไรถูกต้องเหมาะสม การคิดเกี่ยวกับการลงโทษเป็นอย่างไร เป็นการลงโทษที่แรงหรืออ่อนไปหรือไม่ ควรทำอย่างไรจึงจะเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องนี้อย่างถูกวิธีในเชิงสร้างสรรค์ ให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันหาข้อสรุปที่เหมาะสม

ลักษณะการจัดกลุ่มและสีของหมวกดังในแผนผังนี้

กิจกรรมที่สามารถใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบ

การคิดแบบหมวกหกใบ เป็นเทคนิคที่ง่ายและมีประสิทธิภาพที่คณะทำงานสามารถใช้ได้ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น กิจกรรมการทำงานเป็นรายบุคคลหรือเป็นทีม ในการเตรียมการประชุม การเตรียมการอภิปราย การ

แก้ปัญหาความขัดแย้ง การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ การออกแบบใหม่ การสัมภาษณ์ การนำเสนอบางสิ่งบางอย่าง การปรับปรุงกระบวนการที่ต่อเนื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำ การอภิปรายกลุ่ม การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การคิดของแต่ละบุคคล เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การฝึกคิดแบบหมวกหกใบเป็นเทคนิคการคิดหลายรูปแบบ ที่เลียนแบบจากสภาพชีวิตจริงที่เหตุการณ์เดียวกัน ความคิดเห็นของแต่ละคนมักจะไม่เหมือนกัน เพราะมักจะมีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น เรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก สัญชาตญาณ (Intuition) ความคิดที่ไม่สร้างสรรค์ หรือความคิดในทางลบ ซึ่งอาจทำให้มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอย่างคาดไม่ถึง อาจทำให้การตัดสินใจและการวางแผนไม่รอบคอบ ในการตัดสินใจแต่ละครั้งอาจมีผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับเรา ผู้ที่ไม่เห็นด้วยอาจต่อต้านอย่างรุนแรง เมื่อมีการคิดจากแง่เดียว มุมมองเดียวที่คิดว่าดีมีเหตุผลแล้วนั้น อาจทำให้มองไม่เห็นว่าการที่คนอื่นไม่เห็นด้วยกับเรานั้น เขามีสิ่งที่ดีที่สร้างสรรค์หรือไม่ อาจทำให้พลาดโอกาสที่ดีเพราะการไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบที่คนทำงานร่วมกันมีความคิดเห็นที่หลากหลาย มีการรับฟังทุกความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและมีเหตุผล ได้ช่วยกันวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปเพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาหรือในการดำเนินงาน การคิดแบบหมวก 6 ใบจึงเป็นเทคนิคการคิดที่สามารถช่วยในการตัดสินใจได้ดีที่สุดอีกวิธีหนึ่ง ที่การตัดสินใจและการวางแผนมีลักษณะผสมผสานทั้งด้านความคิด การสร้างสรรค์ ความก้าวหน้า ทักษะในการจัดการ การคำนึงถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนและเป็นการวางแผนที่ดีและถูกต้อง ได้ดึงความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้คิดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บุคคลที่ต้องใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

บุคคลใดก็ได้ต่อไปนี้ที่ต้องการทำให้การคิดของตนมีความชัดเจน ตรงจุดประสงค์ และคิดอย่างสร้างสรรค์ ที่ควรฝึกการคิดแบบหมวกหกใบ เช่น

หมวกสีดำ - การคิดในแง่ปัญหา เกี่ยวกับอุปสรรค ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น คิดว่าทำไมจึงมีปัญหา เพราะอะไรจึงไม่สามารถดำเนินการได้

หมวกสีฟ้า - เป็นการคิดในเชิงบริหารจัดการ การจัดระบบความคิด การสรุปความคิด การกำหนดจุดเน้นหรือประเด็นสำคัญ การกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการต่อไป การวางแผนเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

วิธีใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบ

หมวก 6 ใบ คิด 6 แบบ สมมติว่าใส่หมวกสีใดก็ต้องคิดตามลักษณะของหมวกสีนั้น ดังนี้

1. **หมวกสีขาว** - เมื่อใส่หมวกสีขาวผู้คิดต้องดูข้อมูล ข้อเท็จจริงที่มีอยู่เป็นหลัก ต้อง ศึกษาวิเคราะห์ รายละเอียดว่าสามารถเรียนรู้อะไรจากข้อมูลได้บ้าง ดูว่ามีอะไรที่ยังไม่รู้ พยายามมองหาประโยชน์ของข้อมูล เพื่อเติมเต็มความรู้ของตน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความเป็นมาและพยายามขยายรายละเอียดจากข้อมูลที่มีอยู่ก่อนแล้ว

2. **หมวกสีเขียว** - ต้องคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดวิธีใหม่ในการแก้ปัญหา ให้โอกาสคนอื่นคิดอย่างอิสระโดยไม่วิจารณ์ใดๆ คิดถึงความเป็นไปได้ ทางเลือกใหม่ที่แตกต่างและหลากหลาย

3. **หมวกสีเหลือง** - ต้องคิดในทางบวก คิดในสิ่งที่ดี เป็นการคิดที่ทำให้มองเห็นคุณประโยชน์ เห็นผลดีจากการตัดสินใจ เห็นคุณค่า เห็นโอกาสของสิ่งต่างๆ ทำให้มีกำลังใจในการทำงานต่อไปแม้ว่าจะมีอุปสรรคเกิดขึ้น

4. **หมวกสีแดง** - ขณะที่ใส่หมวกสีแดง ให้คิดจากอารมณ์ ปฏิกริยาความรู้สึกภายในที่แสดงออกมา ใช้การสังหรใจ และสัญชาตญาณในตัดสินใจใดๆ พยายามคิดว่าคนมีวิธีแสดงออกต่อสิ่งต่างๆ อย่างไรโดยใช้อารมณ์ความรู้สึก คนเรามักตอบสนองด้วยสัญชาตญาณเมื่อมีสิ่งที่ไม่พอใจ หรือเกิดการเข้าใจผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก็แสดงอาการโต้ตอบด้วยอารมณ์ทันที

5. **หมวกสีดำ** - การคิดแบบหมวกสีดำเป็นการคิดถึงสิ่งต่างๆ ในแง่ลบ ระวังและเป็นเชิงป้องกันตัว ในขณะที่ใส่หมวกสีดำให้พยายามคิดว่าทำไมแนวคิดหรือวิธีการต่างๆ ถึงใช้การไม่ได้ คิดถึงอุปสรรค ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งเทคนิคการคิดแบบนี้สำคัญและมีประโยชน์มากที่

ช่วยให้รู้จุดอ่อนและข้อบกพร่องของสิ่งต่างๆ ที่ต้องกำจัดออกไป เปลี่ยนวิธีการใหม่ วางแผนการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เป็นแผนปฏิบัติการที่ดี มีความยืดหยุ่น

6. **หมวกสีฟ้า** - ต้องคิดถึงการจัดการกระบวนการคิด การจัดระบบความคิด การสรุปความคิด การควบคุมหมวกคิดใบอื่นๆ ผู้ที่ใช้ความคิดแบบหมวกสีฟ้า เช่น ประธานในที่ประชุมที่ได้ฟังความคิดหลายแบบจากผู้เข้าร่วมประชุมที่ต้องพยายามควบคุมการประชุมให้ดำเนินไปด้วยดี มีข้อตกลงร่วมกันอย่างสันติ

ตัวอย่างกิจกรรมการใช้การคิดแบบหมวก 6 ใบในการสอนเพื่อฝึกทักษะการคิดของนักเรียน เช่น ครูให้นักเรียนจัดอภิปรายกลุ่ม เพื่อแสดงความคิดเห็นในการวิเคราะห์ข่าวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น เนื้อหาของข่าวคือ “มีผู้หญิงคนหนึ่งไปขโมยนมกระป๋องสำหรับเด็กอ่อนในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง เจ้าของห้างมาเห็นพอดี จึงแจ้งตำรวจให้จับและให้ดำเนินคดี แต่ผู้หญิงคนนี้เป็นแม่ลูกอ่อนฐานะยากจนไม่มีเงินซื้อนมให้ลูกกิน จำเป็นต้องแอบขโมยนมกระป๋องในห้าง และไม่มีเงินจ่ายค่าปรับจึงยอมเข้าคุกแทนการถูกปรับ” โดยครูให้นักเรียนจัดกลุ่มเป็นกลุ่มละ 6 คน แล้วให้สมมติว่าแต่ละคนใส่หมวกคนละสีตามสีของหมวก 6 ใบดังกล่าว ในการอภิปรายอาจมีลักษณะดังนี้ คือ

นักเรียนคนที่ 1 (หมวกสีขาว) - อภิปรายถึงความจริงที่เกิดขึ้นตามที่ได้ฟังข่าวหรืออ่านจากหนังสือพิมพ์ และหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น อาชีพของผู้หญิงที่เป็นข่าว ลักษณะครอบครัวเช่น มีบุตรกี่คนฐานะเป็นอย่างไร พื้นความรู้ ครอบครัวแยกกันอยู่หรือไม่

นักเรียนคนที่ 2 (หมวกสีเขียว) - อาจอภิปรายถึงทางเลือกของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่นเจ้าของห้าง และเจ้าหน้าที่ตำรวจ หลังจากรู้ถึงสาเหตุในการขโมยของแล้ว มีวิธีอื่นหรือไม่อย่างไร ที่จะช่วยเหลือผู้หญิงคนนี้แทนการลงโทษ โดยการชังในขณะที่จำเป็นต้องเลี้ยงลูกอ่อน โดยคิดถึงด้านมนุษยธรรม เช่น ให้ชดใช้ความผิดโดยการให้งานทำในห้างเพื่อชดเชยค่านมก่อน ต่อมาอาจให้โอกาสมีงานทำในห้างได้หรือไม่ และจะมีวิธีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้หญิงคนนี้อย่างไร ให้รู้จักใช้วิธีอื่นที่ไม่ผิดกฎหมายในการแก้ปัญหาแทนการเป็นขโมย